

LIBERTATEA CREAȚIEI ȘI DREPTUL LA INFORMAȚIE ÎN LUMINA PREVEDERILOR NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE PERTINENTE

Vitalie PÎRLOG

Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

Through the creation an expression of a person of his ideas, thoughts and considerations takes place. Such an expression is made by the means of scientific, artistic and cultural works and objects, the thoughts this way being materialized in life. So the freedom of conscience and expression are put in life by creations made by people. There are multiple national legal instruments which in a detailed way regulate the specific domain of the freedom of creation in many aspects, such as the Constitution of the Republic of Moldova, the Law on the rights of the author and connected rights, the Law on trade marks and origin titles of goods, the Law on protection of industrial drawings and models etc. All national and several international legal instruments are directed to prescribe in the best manner the complex object and distinct characteristics of the freedom of expression in order to assure the highest level of its protection and guaranteeing. What about the right to information, the majority of people adopts a position that the century we live is a century of diverse and abundant information. In fact, the international recognition of the right to be informed was one the initial interests of the UN, which included this right in the text of fundamental acts devoted to the protection of human rights and basic freedoms. National legislator also recognized the major role of the right to information, developing a distinct legal field in order to regulate and protect it in a better way, with the prescription of certain restrictions necessary and allowable in a democratic society.

Libertatea creației

Prin intermediul creației are loc o exprimare a unui individ, o comunicare a lui către lumea exterioară, o părere exteriorizată cu referire la anumite lucruri, fapte, acțiuni. Această exprimare are loc prin intermediul obiectelor și lucrărilor științifice, artistice, culturale etc., adică gândurile încep să capete formă și culoare sau, mai concret, acestea capătă o materializare. Deci, libertatea conștiinței și cea a exprimării capătă o materializare datorită și prin intermediul creației umane. Libertatea creației își găsește consacrare în prevederile textului constituțional [2], printre drepturile și libertățile fundamentale, în cadrul art.33 intitulat „Libertatea creației”. Alte articole constituționale conțin și ele multe elemente ale libertății creației. În calitate de exemplu poate servi textul art.35 „Dreptul la învățătură”, care stabilește premisele instruirii multilaterale a omului.

Spre deosebire de Constituție, care reglementează libertatea creației într-o prevedere aparte, instrumentele internaționale referitoare la drepturile și libertățile fundamentale ale omului o reglementează într-o manieră diferită. Aceasta se consideră parte încorporată și componentă a libertății de exprimare atât în cadrul instrumentelor internaționale regionale, cât și în cadrul celor universale.

Prevederea constituțională cu privire la libertatea creației nu face o referire expresă la modalitățile prin care creația poate fi exprimată. Însă, în cadrul art.32, cu referire la libertatea de exprimare în public, sunt enumerate mijloacele prin care o persoană se poate exprima: fie aceasta prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil. Fiind considerată parte a libertății de exprimare în cadrul reglementărilor internaționale, considerăm că libertatea creației poate și trebuie să fie atribuită *exprimării prin orice alt mijloc posibil*. Într-adevăr, nu fiecare persoană are dorința sau chiar posibilitatea de a se exprima prin intermediul cuvintelor în formă scrisă sau verbală ori prin intermediul imaginilor, de aceea o persoană poate purcede la crearea unui anumit produs, a unei anumite lucrări pentru a exterioriza un anumit gând al său, o opinie cu privire la anumite evenimente, acțiuni, valori. Creația vine să ofere o alternativă exprimării tipice prin intermediul cuvântului, iar câteodată acest mod de exprimare spune mai mult decât pot să spună niște cuvinte.

Prima parte a primului alineat al art.33 prevede că *libertatea creației artistice și științifice este garantată*. Această garantare este un proces efectuat logic, odată ce legiuitorul nostru a ales să ofere consacrare într-o prevedere aparte acestei libertăți. Însă, după cum am evidențiat mai sus, în cadrul instrumentelor internaționale referitoare la drepturile și libertățile fundamentale ale omului, libertatea creației este încorporată în prevederile referitoare la libertatea exprimării, creația fiind considerată drept o formă a exprimării.

Totodată, reglementările internaționale interzic cenzura exprimării, iar Constituția preia aceste clauze în partea a doua a alineatului întâi al art.33, conform căruia *creația nu este supusă cenzurii*. Prin cenzura creației

trebuie să se înțeleagă obligativitatea persoanelor de a-și coordona și primi aprobare asupra comunicărilor, materialelor și lucrărilor științifice, artistice, operelor de artă, culturale etc. cu persoane oficiale, organe ale puterii de stat sau cu alte persoane. Prin același termen se înțelege și interdicția de a da publicității astfel de materiale, comunicări, lucrări științifice, artistice, operelor de artă, culturale etc. sau părți distincte ale acestora [4, p.228].

Cenzura este interzisă sub orice formă, indiferent dacă provine de la organe ale puterii de stat, de la autorități politico-administrative, de la asociații obștești, grupuri sociale etc.

Primul alineat al art.33 din Constituție face referire expresă la două forme de creație: artistică și științifică. Creația artistică fie că aparține artei sau este executată cu artă, în timp ce creația științifică aparține științei și e bazată pe principiile științei. Însă, la o analiză minuțioasă a prevederilor articolului constituțional se observă că nu doar aceste două forme ale creației sunt protejate de lege. Alineatul 2 dezvoltă ideea din primul alineat, legiuitorul menționând expres că libertatea creației se referă nu doar la aceste două forme, dar și la instituția proprietății intelectuale; prin urmare, și aceasta beneficiază de protecție juridică. Conform textului constituțional, *dreptul cetățenilor la proprietatea intelectuală, interesele lor materiale și morale ce apar în legătură cu diverse genuri de creație intelectuală sunt apărute de lege*. Însuși dreptul proprietății intelectuale este definit ca un ansamblu de norme juridice care reglementează relațiile sociale privind crearea și valorificarea rezultatelor activității intelectuale a oamenilor [23, p.3]. Prin sintagma „dreptul cetățenilor la proprietate intelectuală” se desemnează drepturile legate de activitatea intelectuală (care poate fi numită și creație intelectuală) și de rezultatele ei, sub diferite forme.

Dreptul la proprietate intelectuală, la rândul său, înglobează în sine dreptul de autor și dreptul la proprietatea industrială. Dreptul de autor, în sens obiectiv, presupune un ansamblu de norme juridice care reglementează relațiile ce apar în legătură cu crearea și exploatarea operelor de artă, literatură și știință. Dreptul de autor, în sens subiectiv, este un ansamblu de drepturi concrete ce apar odată cu crearea operei [23, p.28]. Iar de la acest drept subiectiv derivă o multitudine de alte drepturi subiective (de împuterniciri ale autorului oferite de legislația în vigoare), atât de natură personală nepatrimonială, cât și de natură patrimonială, care ar putea fi numite elemente ale conținutului dreptului subiectiv de autor. Paralel, dreptul la proprietatea industrială, în sens obiectiv, este un ansamblu de norme juridice care reglementează relațiile sociale privind crearea și valorificarea invențiilor, modelelor de utilitate, desenelor și modelelor industriale, utilizarea mărcilor și denumirilor de origine a produselor. În sens subiectiv, este vorba despre dreptul asupra brevetului de invenție, asupra certificatului de înregistrare, adică asupra titlurilor de protecție juridică a obiectelor concrete din cadrul proprietății industriale [23, p.10].

În cadrul legislativ al Republicii Moldova au fost adoptate un șir de acte normative cu privire la protecția drepturilor cetățenilor la proprietatea intelectuală și a intereselor materiale și morale ce pot apărea în acest sens, care operează ca niște garanții. În acest sens, enumerăm: Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe [15], Legea privind brevetele de invenție [14], Legea privind protecția desenelor și modelelor industriale [17], Legea privind mărcile și denumirile de origine a produselor [16] etc.

Legea privind dreptul de autor stabilește în textul art.1 cadrul juridic, adică sfera relațiilor reglementate de ea, care apar în legătură cu crearea și valorificarea operelor literare, de artă și științifice (dreptul de autor), interpretărilor, fonogramelor, videogramelor și emisiunilor organizațiilor de difuziune (drepturi conexe). Articolul 7 alin.(2) din lege stabilește obiectele dreptului de autor: operele literare; programele pentru calculator care se protejează ca și operele literare; operele științifice; operele dramatice și dramatico-muzicale, scenariile și proiectele de scenarii, librettele, sinopsisul filmului; operele muzicale cu sau fără text; operele coregrafice și pantomimele; operele audiovizuale; operele de pictură, sculptură, grafică și alte opere de artă plastică; operele de arhitectură, urbanistică și de artă horticola; operele de artă aplicată; operele fotografice și operele obținute printr-un procedeu analog fotografiei; hărțile, planșele, schițele și lucrările tridimensionale din domeniul geografiei, topografiei, arhitecturii și din alte domenii ale științei; bazele de date; alte opere [15]. Paralel, art.8 stabilește care creații nu constituie obiecte ale dreptului de autor, și anume: documentele oficiale (legile, hotărârile judecătorești, alte documente), precum și traducerea lor oficială; simbolurile și semnele oficiale ale statului (drapelele, stemele, decorațiile, semnele bănești etc.); expresiile folclorice; noutățile zilei și faptele cu caracter de simplă informație.

Drepturile personale (morale) sunt stabilite în art.10, în care este prevăzut că autorul operei beneficiază de următoarele drepturi personale: la paternitate; la nume; la respectarea integrității operei; dreptul la divulgarea

operei și dreptul la retractarea operei. Însă, un autor, în afară de un șir de drepturi personale, mai dispune de o serie de drepturi patrimoniale (economice) de autor, stabilite în cadrul art.11 din lege, fiind numite drepturi patrimoniale exclusive. Acestea constau în deținerea dreptului exclusiv la valorificarea operei, adică dreptul de a permite sau de a interzice efectuarea următoarelor acțiuni: reproducerea operei; distribuirea originalului sau a exemplarelor operei; închirierea exemplarelor operei, cu excepția operelor de arhitectură și a operelor de artă aplicată; importul exemplarelor operei în vederea distribuirii, inclusiv al exemplarelor confecționate cu consimțământul autorului sau al altui titular al dreptului de autor; demonstrarea și interpretarea publică a operei, comunicarea publică a operei prin eter, inclusiv prin satelit (tele- radiodifuziune), sau prin cablu; retransmiterea simultană și fără modificări, prin eter sau prin cablu, a operei transmise prin eter sau prin cablu; punerea la dispoziție în regim interactiv a operei; traducerea ei, transformarea, adaptarea, aranjamentul sau alte modificări ale operei.

Cât privește încălcarea dreptului de autor, a drepturilor conexe și a altor drepturi, conform art.54 alin.(2), orice exemplar al obiectelor dreptului de autor, ale drepturilor conexe sau ale altor drepturi protejate de această lege, a cărui reproducere, import, distribuire, închiriere sau împrumut atrage încălcarea acestor drepturi, se consideră contrafăcut. Iar conform alin.(4) al aceluiași articol, încălcarea drepturilor recunoscute și garantate prin această lege atrage răspundere civilă, contravențională sau penală, după caz. În continuare, art.55 stabilește posibilitatea inițierii acțiunilor privind încălcarea drepturilor. Proceduri judiciare în privința încălcării dreptului de autor, a drepturilor conexe sau a altor drepturi protejate de această lege pot fi inițiate de: titularii de drepturi sau de autoritățile abilitate cu protecția drepturilor acestora; alte persoane care beneficiază de astfel de drepturi, în special de licențiați; organizațiile de gestiune colectivă a dreptului de autor și/sau a drepturilor conexe; organizațiile profesionale de apărare și de alți reprezentanți ai titularilor de drepturi și ai licențiaților.

Nu în ultimul rând, și nu mai puțin important, art.23 din lege stipulează termenele de protecție a dreptului de autor. Astfel, drepturile patrimoniale exclusive se protejează pe tot timpul vieții autorului și timp de 70 de ani după deces, spre deosebire de drepturile morale care nu pot face obiectul vreunei renunțări sau cesiuni și sunt imprescriptibile, chiar și în cazul în care autorul cedează drepturile sale patrimoniale.

Următorul act legislativ care conține elemente de protecție a creației intelectuale sau, mai exact, de protecție a proprietății industriale, este *Legea privind brevetele de invenție* [14], care reglementează raporturile patrimoniale și cele particulare nepatrimoniale ce țin de acestea, apărute în procesul creării, protecției juridice și exploatarei invențiilor. Articolul 2 stabilește că dreptul asupra invenției este recunoscut și apărut pe teritoriul Republicii Moldova prin această lege și este confirmat prin brevet de invenție.

Drepturile titularilor de brevet sunt stipulate în cadrul prevederilor art.22, în care este indicat că dreptul exclusiv asupra invenției protejate prin brevet constă în dreptul de a exploata invenția, dreptul de a dispune de brevet și dreptul de a interzice terților să fabrice, să folosească, să ofere spre vânzare, să vândă sau să importe în aceste scopuri produsul brevetat sau produsul obținut prin procedeul brevetat. Domeniul protecției invențiilor este unul foarte sensibil, iar încălcarea prevederilor legale necesită o răspundere proporțională. Respectiv, legea în acest sens prevede mai multe tipuri de răspundere. Articolul 34 prevede răspunderea pentru încălcarea drepturilor inventatorilor: pentru arogarea calității de autor, constrângerea la coautorat și divulgarea invenției persoana răspunde penal în fața legii. De asemenea, poate interveni răspunderea disciplinară și cea administrativă în cazurile când se divulgă esența invenției de către persoanele cu funcție de răspundere. Articolul 35 prevede răspunderea administrativă și patrimonială pentru încălcarea drepturilor titularului unui brevet de invenție, și anume: conform alin.(1), exploatarea de către orice persoană fizică sau juridică a invenției protejate prin brevet nerespectând această lege se consideră încălcarea drepturilor titularului.

Un alt act legislativ în domeniul creației intelectuale este *Legea privind mărcile și denumirile de origine a produselor* [16]. Aceasta reglementează raporturile ce țin de înregistrarea, protecția juridică și folosirea mărcilor și denumirilor de origine a produselor (indicațiilor geografice). Conform art.6 din această lege, care prevede dreptul exclusiv asupra mărcii, titularul unei mărci, pe întregul termen de valabilitate a mărcii, are dreptul exclusiv de a dispune de marcă, de a o folosi pe teritoriul Republicii Moldova și de a interzice altor persoane să folosească, fără consimțământul său, în operațiunile comerciale, semne identice ori similare pentru produse sau servicii identice ori similare celor pentru care marca a fost înregistrată în cazul în care o astfel de folosire ar genera risc de confuzie.

Folosirea propriu-zisă a mărcii și a denumirii de origine a produsului este reglementată în cadrul art.22 al legii. Alineatul 1 al acestui articol prevede că marca și denumirea de origine a produsului se consideră folosite în cazurile când sunt aplicate pe produsele pentru care a fost înregistrată marca sau denumirea de origine a produsului, pe ambalaj și/sau ca ambalaj de către titularul lor sau de către persoana care are acest drept în baza contractului de licență. Drept folosire poate fi considerată și aplicarea mărcilor sau a denumirii de origine a produsului în publicitate, în imprimate, pe blanchete oficiale, firme, pe exponatele expozițiilor și târgurilor organizate în Republica Moldova, precum și în cazul când marca este folosită de către o altă persoană sub controlul titularului mărcii în cauză. Marca ce identifică o întreprindere care fabrică produse sau prestează servicii poate fi folosită împreună cu marca ce distinge produsele sau serviciile respective ale acestei întreprinderi, dar fără a se stabili o legătură reciprocă între cele două.

În cazul când o persoană încearcă să folosească ilicit o marcă, art.25 din legea analizată prevede răspunderea pentru folosirea ilicită a mărcii sau a denumirii de origine a produsului. Deci, alineatul 1 stabilește că folosirea ilicită a mărcii sau a denumirii de origine a produsului protejate, precum și a semnelor similare pentru marcarea produselor sau serviciilor pentru care ele au obținut protecție, fie a produselor sau serviciilor de același fel, precum și fabricarea, folosirea, importarea, oferirea spre vânzare, vânzarea, orice alt mod de punere în circuitul economic sau stocarea în aceste scopuri a produselor marcate în asemenea mod, atrag răspundere civilă, administrativă sau penală.

Într-adevăr, aceste acte normative naționale de reglementare a proprietății intelectuale sunt doar câteva din șirul de legi și acte normative subordonate legii care vin să garanteze o protecție domeniului creației intelectuale. De menționat este faptul că dreptul la proprietatea intelectuală prezintă un interes tot mai mare în societatea noastră, în perspectiva dezvoltării economiei de piață, amplificării relațiilor economice internaționale, integrării Republicii Moldova în structurile europene.

Într-adevăr, tendințele Moldovei de a face parte din piața europeană unică aduc după sine un lanț de obiective care necesită a fi realizate, printre care și armonizarea cu legislația europeană, în cazul nostru – cu referire la domeniul proprietății intelectuale.

Pentru a asigura o continuitate a respectului libertății creației, prevederile art.33 alin.(3) din Constituție stabilesc că *statul contribuie la păstrarea, la dezvoltarea și la propagarea realizărilor culturii și științei, naționale și mondiale*. În general, dreptul la cultură și știință (în continuare – dreptul la cultură) este complex, cu elemente ce țin de dreptul de educație, de dreptul participării la viața culturală, de dreptul la informare și exprimare, de accesul la valorile spirituale, naționale și universale, precum și de unele drepturi economice și sociale, civile și politice.

Se observă că anii imediat următori după încheierea celui de-al doilea război mondial au fost rodnici pentru adoptarea unui șir de acte internaționale întru consacarea și promovarea drepturilor omului.

Un document deosebit de important, chiar dacă cu caracter declarativ, în sfera dreptului la cultură îl reprezintă Declarația principiilor cooperării culturale internaționale [5], adoptată la 4 noiembrie 1966 de către Conferința generală a ONU pentru Educație, Știință și Cultură – UNESCO. Aceasta și-a propus ca guvernele, autoritățile, organizațiile, asociațiile și instituțiile responsabile de activități culturale să se inspire în mod constant din principiile enunțate, pentru a se ajunge la cooperarea națiunilor lumii în domeniul educației, științei și culturii. O analiză îndeaproape a celor expuse mai sus scot în evidență faptul că în realitate o cooperare culturală are drept efect o dezvoltare a individului, o dezvoltare a relațiilor între oameni în cadrul unei comunități sau o dezvoltare a relațiilor între diferite comunități, state și chiar societăți. Putem deduce tot din analiză că dreptul de cultură presupune: accesul și participarea activă a fiecărei persoane la viața culturală a colectivității din care face parte; dreptul la un statut instituționalizat și garantat al creatorilor și al factorilor de formare și comunicare a culturii; identitatea fiecărei culturi naționale.

În contextul prevederilor art.33 alin.(3) din Constituție, Corneliu Gurin [4, p.232], a cărui opinie o împărtășim, evidențiază că statul nostru își poate aduce contribuția, prevăzută de textul constituțional, pe mai multe căi, cum ar fi:

a) Cooperarea culturală internațională (participarea la majoritatea actelor internaționale în domeniu și respectarea recomandărilor înscrise în ele);

b) Participarea la activitatea organizațiilor internaționale specializate în domeniul culturii (UNESCO; Conferința interguvernamentală asupra aspectelor instituționale, administrative și financiare ale politicilor culturale; Conferința mondială asupra politicilor culturale; Conferința europeană interguvernamentală asupra politicii culturale);

c) Participarea în cadrul organizațiilor internaționale neguvernamentale în domeniul culturii (asociații, fonduri, centre, comisii, consilii, federații, societăți etc.);

d) Susținerea culturii și științei pe plan intern prin asigurarea administrării ei eficiente (prin intermediul Academiei de Științe, al ministerelor de specialitate și al instituțiilor subordonate lor), acordarea de asistență materială, financiară, tehnică etc. În acest context, merită atenție și faptul că în ultimul timp alături de stat, care întreprinde tot mai multe măsuri de susținere a științei, societatea civilă acordă o atenție tot mai sporită acestei probleme. Astfel, din numărul total de organizații neguvernamentale circa 51,5% sunt specializate în domeniul educației, 27,5% în domeniul culturii și circa 20% în domeniul științei și tehnologiilor.

În concluzie, este important ca nu doar societatea civilă, dar fiecare stat în parte să aibă în agenda sa educația și cultura drept obiective prioritare. Pentru că în dependență de spiritul și valorile în care crește astăzi noua generație, așa va fi societatea de mâine. Iar un stat dezvoltat, un stat puternic dintotdeauna a investit resurse considerabile în educație. Pentru că aceasta e investiția în sine și în fiecare cetățean. Prin urmare, garantarea libertății creației de Constituție și de alte acte normative este necesară și importantă, însă mult mai importantă este susținerea și dezvoltarea în practică a acestei libertăți.

Dreptul la informație

Conform opiniei majoritare existente în societate, secolul care s-a încheiat poate fi considerat cel al informației. Acesta a fost provocat și creat de către o societate care, grație progresului tehnic, domină comunicarea, iar dreptul la informație ocupă în cadrul sistemelor juridice contemporane un loc din ce în ce mai dominant. Acest drept fundamental, născut din drepturile mai tradiționale (cum sunt libertatea de exprimare sau derivatul său – libertatea presei), cunoaște, în maniera tuturor libertăților publice, limite necesare, care însă sunt de o natură foarte variabilă.

Dacă în cadrul societății noastre contemporane termenul „informație” aparține limbajului nostru curent, în realitate el este un termen care acoperă accepțiuni foarte variate. Potrivit unei definiții generale a termenului, informația este analizată în calitate de actul prin care sunt făcute publice anumite fapte sau, și mai mult, anumite opinii [1, p.59].

Recunoașterea dreptului la informație pe plan internațional a fost una dintre primele preocupări ale ONU. Astfel, în prima sa sesiune, care a avut loc în 1946, Adunarea Generală a ONU a adoptat rezoluția [21], care prevedea că „libertatea informației este un drept fundamental al omului și piatra de temelie a tuturor libertăților a căror protecție Națiunile Unite se angajează a asigura”. Formularea utilizată aici este destul de vagă și imprecisă, în schimb ea este enunțată și își găsește un loc printre drepturile fundamentale odată cu adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului [6]. Articolul 19 al acestui text fundamental recunoaște fiecărui individ dreptul la libertatea opiniei și exprimării, care în mod necesar implică dreptul de a *căuta, primi și răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat*. Prin proclamarea într-o manieră explicită a dreptului la informație, ONU deschide un nou câmp de manifestare a libertății de exprimare.

În continuare, în 1966, a fost adoptat un alt document cu forță juridică universală, și anume – Pactul internațional privind drepturile civile și politice [20], care prevede în textul alin.(2) din art.19 că *orice persoană are dreptul de a primi, de a căuta și răspândi informații și idei de orice fel, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa*.

Doctrinarul Ion Creangă [4, p.96], evidențiază că în cadrul ONU au fost elaborate o serie de documente referitoare la problema dreptului la informație, cum ar fi:

a) Proiectul Convenției referitoare la libertatea de informare, conform căruia: orice stat contractant se angajează să respecte și să protejeze dreptul oricărei persoane de a avea la dispoziția sa diferite surse de informare; exercitarea libertății de informare comportă îndatoriri și responsabilități, cum ar fi, spre exemplu, interdicția de a introduce cenzura prealabilă la știri, comentarii sau opinii politice sau de a restrânge dreptul de a critica guvernul; dreptul la replică – corolar al libertății de informare;

b) Proiectul Declarației asupra libertății de exprimare, conform căreia legislațiile naționale și actele internaționale trebuie să promoveze: dreptul de a cunoaște și căuta în mod liber adevărul; dreptul tuturor indivizilor, asociați sau izolați, de a căuta și de a primi informații; o politică de stat în cadrul căreia libera circulație a informațiilor să fie asigurată; principiul conform căruia informația să fie în serviciul publicului, interzicându-se controlul și influența asupra organelor de informare în masă, indiferent de statutul acestora (publice sau private); principiul conform căruia oricine difuzează informații să fie obligat la vecherea asupra exactității faptelor relatate și la respectarea drepturilor și a demnității națiunii și a fiecărei persoane în parte etc.;

c) rezoluții adoptate în cadrul ONU referitor la: măsurile de facilitare a accesului la informație și transmiterii ei peste frontiere; măsurile de liberă publicare și liberă recepționare a informației; crearea unui organism permanent care să furnizeze libera circulație a informației etc.;

d) alte măsuri adoptate în sistemul ONU: Codul de onoare internațional pentru uzul personalului din domeniul informației (proiect); utilizarea de către state a sateliților artificiali ai pământului în scopul televiziunii directe; dezvoltarea mijloacelor de informare în țările în curs de dezvoltare; promovarea drepturilor omului în domeniul comunicațiilor etc.

În plan regional, Consiliul Europei, a cărui misiune esențială este garantarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, recunoaște existența unui drept la informare, prin intermediul Convenției. Aceasta stipulează în prevederile sale că *orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere* [3, art.10(1)]. Însă, impactul juridic al Convenției europene este, incontestabil, foarte mare, odată ce ea a instituit și un mecanism de sancționare a celor care nu respectă prevederile sale, mecanism ce operează prin intermediul Curții Europene. Curtea a examinat câteva cauze referitoare la libertatea de informare și a stabilit că art.10 din Convenție interzice în mod esențial unui guvern să împiedice pe cineva să primească informații pe care alții le urmăresc sau pot consimți să le primească. În anumite circumstanțe, însă, guvernul are dreptul de a refuza accesul la anumite informații despre situația persoanei care le solicită [7, p.98].

Dacă e să ne referim la protecția dreptului la informație de către legislația Republicii Moldova, vom sublinia că legiuitorul nostru a procedat la adoptarea unui cadru legislativ intern care să se conformeze la maximum cu actele internaționale din domeniu, iar forța juridică supremă printre acestea o deține, desigur, Constituția Republicii Moldova, care a rezervat în textul ei un capitol întreg dedicat drepturilor și libertăților fundamentale. În cadrul acestui capitol, în lumina unor prevederi constituționale aparte, este reglementat dreptul la informație. Articolul 34 din Constituție poartă chiar titlulatura *Dreptul la informație*, acesta cuprinzând principalele aspecte ale dreptului enunțat.

Constituția Republicii Moldova de asemenea conține o serie întreagă de articole tangențiale problemei dreptului la informație, cum ar fi: art.32 (Libertatea opiniei și exprimării); art.31 (Libertatea conștiinței); art.37 (Dreptul la un mediu înconjurător sănătos); art.39 (Dreptul la administrare); art.52 (Dreptul la petiționare). Reglementări importante referitoare la respectarea dreptului fiecăruia la informație se conțin și în: art.23 (Dreptul fiecăruia om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle), din ale cărui prevederi reiese că fiecare persoană poate fi recunoscută ca subiect de drept, adică fiecare om poate fi titular de drepturi și obligații. Drepturile și obligațiile persoanei sunt prevăzute de anumite acte juridice, pe care statul este obligat să le dea publicității, să le asigure respectarea și aplicarea; art.54 (Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți), de aplicabilitate amplă, atinge în mod justificat realizarea unor drepturi și libertăți fundamentale, prevăzute de un șir de articole constituționale. Menirea principală a acestui din urmă articol constă în stabilirea limitelor, posibilelor restrângeri ale exercițiului unor drepturi [4, p.97].

Dreptul la informație este parte componentă a drepturilor fundamentale proclamate de Constituție și, după cum susține Ion Rusu [22, p.327], rațiunea care fundamentează statutul de drept fundamental constă în aceea că evoluția umană, mai ales cea spirituală, îndeosebi în acest secol al informației și informatizării, este de neconceput în absența recunoașterii și realizării practice a accesului la informație.

O analiză îndeaproape a dreptului la informație relevă câteva trăsături definitorii ale acestuia, și anume: este fundamental, fiind strâns legat de ființa umană; este un drept universal, pentru că este recunoscut tuturor persoanelor; și este un drept complex, pentru că presupune mai multe dimensiuni, care se află într-o conexiune permanentă. Complexitatea acestui drept este un rezultat direct al naturii și componenței acestuia, care înglobează dreptul unei persoane de a fi informată prompt, clar și corect cu privire la oarecare măsuri întreprinse de autoritățile publice, posibilitatea persoanei de a recepționa în mod direct și normal emisiunile de televiziune și radio, accesul liber la sursele de informație publică, precum și obligația autorităților publice de a crea condiții materiale și juridice pentru o difuzare amplă și liberă a informației de orice natură.

Evident, consacrarea dreptului la informație în Constituția Republicii Moldova a fost urmată de adoptarea unor legi speciale în acest domeniu. Principalul act legislativ național în domeniul dreptului la informație este *Legea privind accesul la informație* [13], care reglementează în prevederile sale: a) raporturile dintre furnizorul de informații și persoana fizică și/sau juridică în procesul de asigurare și realizare a dreptului constituțional de acces la informație; b) principiile, condițiile, căile și modul de realizare a accesului la

informațiile oficiale, aflate în posesia furnizorilor de informații; c) aspectele accesibilității informației cu caracter personal și protecției acesteia în cadrul soluționării problemei accesului; d) drepturile solicitanților de informație, inclusiv de informație cu caracter personal; e) obligațiile furnizorilor de informații în procesul asigurării accesului la informațiile oficiale; f) modalitatea apărării dreptului de acces la informație.

Conform alin.(1) art.6 din această lege, sunt considerate informații oficiale *toate informațiile aflate în posesia și la dispoziția furnizorilor de informații, care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept*. Respectiv, putem deduce că informațiile oficiale sunt informații de interes public, iar accesul la ele nu trebuie îngrădit sub nici o formă. Ulterior, la alin.(2) al aceluiași articol se prevede că *drept documente purtătoare de informații sunt considerate: orice hârtie sau alt material pe care există un înscris; o hartă, un plan, un desen, o fotografie; orice hârtie sau alt material pe care sunt marcaje, figuri, simboluri sau perforări care au sens pentru persoanele calificate să le interpreteze; orice obiect sau material din care pot fi reproduse sunete, imagini sau înscrisuri cu sau fără ajutorul unui alt articol sau mecanism; orice alt înregistrator de informație apărut ca rezultat al progresului tehnic*.

Evident, de la regula generală care prevede că accesul la informație de interes public nu poate fi îngrădit există și excepții, care sunt stipulate în mod expres în Legea privind accesul la informație. Respectiv, în art.7 al acestei legi este prevăzut că accesul la informațiile oficiale nu poate fi îngrădit, cu excepția informațiilor care:

- constituie secret de stat, reglementate prin lege organică și calificate ca informații protejate de stat în domeniul activității militare, economice, tehnico-științifice, de politică externă, de recunoaștere, de contrainformații și ca activități operative de investigații, ale căror răspândire, divulgare, pierdere, sustragere poate periclita securitatea statului;
- țin de activitatea operativă și de anchetă a organelor de resort, dar numai în cazurile în care divulgarea acestor informații ar putea prejudicia ancheta, interveni în desfășurarea unui proces de judecată, lipsi persoana de dreptul la o judecare corectă și imparțială a cazului său ori ar pune în pericol viața sau securitatea fizică a oricărei persoane – aspecte reglementate de legislație;
- reflectă rezultatele finale sau intermediare ale unor investigații științifice și tehnice și ale căror divulgare privează autorii investigațiilor de prioritatea de publicare sau influențează negativ exercitarea altor drepturi protejate prin lege.

De asemenea, în această categorie de excepții intră și informațiile:

- confidențiale din domeniul afacerilor, prezentate instituțiilor publice cu titlu de confidențialitate, reglementate de legislația privind secretul comercial, care țin de producție, tehnologie, administrare, finanțe, de altă activitate a vieții economice și a căror divulgare (transmitere, scurgere) poate atinge interesele întreprinzătorilor *sau*
- cu caracter personal, a căror divulgare este considerată drept o imixtiune în viața privată a persoanei, protejată de legislație.

La fel, art.7 prevede în continuare că nu se vor impune restricții libertății de informare, decât dacă furnizorul de informații poate demonstra că restricția este reglementată prin lege organică și este necesară într-o societate democratică pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei sau pentru securitatea națională și că prejudiciul adus acestor drepturi și interese ar fi mai mare decât interesul public în cunoașterea informației. De asemenea, nimeni nu poate fi pedepsit pentru că a făcut publice anumite informații cu accesibilitate limitată, dacă dezvăluirea informațiilor nu atinge și nu poate să atingă un interes legitim legat de securitatea națională sau dacă interesul public de a cunoaște informația depășește atingerea pe care ar putea să o aducă dezvăluirea informației.

Legea privind accesul la informație [13] stabilește obligația autorităților publice de a proteja viața privată, inclusiv: dreptul persoanei de a-și da consimțământul în cazul atingerii intereselor sale în procesul de divulgare a informației cu caracter personal; dreptul de a se păstra anonimul în cazul furnizării informației cu caracter personal, cu respectarea confidențialității; dreptul de a controla și a rectifica informațiile neadecvate, incorecte, incomplete, neactualizate, irelevante; dreptul de a nu fi identificată, în mod automat, în cadrul procedurii de luare a deciziilor asupra divulgării informației; dreptul de a se adresa în instanța de judecată. În sensul acestor dispoziții, informațiile cu caracter personal vor fi: obținute, colectate, prelucrate, păstrate și utilizate corect, în scopuri legitime strict determinate; veridice, adecvate, pertinente și neexcesive în raport cu

scopurile în care au fost obținute; conservate într-o formă care să permită identificarea persoanei la care se referă, pe un termen nu mai mic de cel necesar realizării scopurilor pentru care au fost obținute.

Legea cu privire la secretul de stat [10] definește, în art.2, noțiunea de secret de stat, iar în Capitolul II enumeră informațiile care pot fi atribuite categoriei de secret de stat. *Legea cu privire la secretul comercial* [9] stabilește bazele juridice ale apărării secretului comercial, inclusiv interdicția divulgării informației protejate către agenții economici concurenți, interdicția solicitării de la agenții economici a informațiilor ce constituie secret comercial. *Legea serviciului public* [18] instituie obligația funcționarului public de a păstra secretul de stat și alte secrete ocrotite de lege, precum și secretul informațiilor despre cetățeni, de care ia cunoștință în exercitarea atribuțiilor, dacă astfel este prevăzut în legislație.

Legea instituțiilor financiare [11] obligă administratorii, funcționarii și agenții băncii, actualii sau precedenți, să păstreze secretul comercial, să nu folosească în interes personal sau al unor terți informațiile obținute în exercițiul funcției și să nu permită accesul altor persoane la aceste informații. *Legea ocrotirii sănătății* [12] obligă personalul medical să păstreze secretul informațiilor referitoare la boală, la viața intimă și familială a pacientului, de care au luat cunoștință în exercițiul profesiei, cu anumite excepții stabilite expres.

Legea telecomunicațiilor [19] interzice salariaților din domeniul telecomunicațiilor să divulge conținutul comunicărilor efectuate prin mijloace de telecomunicații, precum și să divulge informații privind serviciile prestate altor persoane decât expeditorul, destinatarul ori persoana autorizată. *Legea cu privire la notariat* [8] obligă notarii să păstreze taina acțiunilor notariale atât în timpul activității de notar, cât și după încetarea acestei activități.

În concluzie, ținem să afirmăm că la nivel de lege supremă și de reglementări legislative accesul la informație este garantat și asigurat. Dar și mai important este ca aceste prevederi să fie respectate și realizate atât de stat, cât și de fiecare persoană în parte, membră a societății. Iar legislația Republicii Moldova privind dreptul la informație este, în linii generale, în concordanță cu instrumentele internaționale privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Referințe:

1. Agostinelli X. Le Droit a l'information face a la protection civile de la vie privee. - Aix en Province: Librairie de l'Universite, 1994.
2. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.
3. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Roma, 4 noiembrie 1950, publicată pe <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/The+Convention+and+additional+protocols/The+European+Convention+on+Human+Rights/> (vizitat la 01.09.2012).
4. Creangă I., Gurin C. Drepturile și libertățile fundamentale: sistemul de garanții. - Chișinău: Tipografia Centrală, 2005.
5. Declarația principiilor cooperării culturale internaționale, adoptată de UNESCO la 4 noiembrie 1966, publicată pe http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13147&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (vizitat la 26.08.2012).
6. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948 de Adunarea Generală a ONU, publicată pe <http://www.un.org/en/documents/udhr/> (vizitat la 10.09.2012).
7. Gomien D. Introducere în Convenția Europeană a Drepturilor Omului. - București: ALL, 1993.
8. Legea cu privire la notariat, nr.1453-XV din 8 noiembrie 2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 154-157.
9. Legea cu privire la secretul comercial nr.171-XIII din 6 iulie 1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.13/126.
10. Legea cu privire la secretul de stat, nr.245 din 27 noiembrie 1998 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.45-46/123.
11. Legea instituțiilor financiare, nr.550-XIII din 21 iulie 1995 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.1/2.
12. Legea ocrotirii sănătății, nr.411-XIII din 28 martie 1995 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.34/373.
13. Legea privind accesul la informație, nr.982 din 11 mai 2000 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.88-90.
14. Legea privind brevetele de invenție, nr.461-XIII din 18 mai 1995 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.53-54.
15. Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe, nr.139 din 2 iulie 2010 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.191-193/630.

16. Legea privind mărcile și denumirile de origine a produselor, nr.588-XIII din 22 septembrie 1995 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.8-9/76, art.7.
17. Legea privind protecția desenelor și modelelor industriale, nr.161-XVI din 12 iulie 2007 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.136-140/577.
18. Legea serviciului public, nr.443-XIII din 4 mai 1995 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.61.
19. Legea telecomunicațiilor, nr.520-XIII din 7 iulie 1995 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.65-66/713.
20. Pactul internațional privind drepturile civile și politice, adoptat de către Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1966, publicat pe <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>, (vizitat 15.09.2012).
21. Rezoluția 59(1) din 14 decembrie 1946 „Apel la conferință internațională cu privire la libertatea la informație”, publicată pe <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/10/IMG/NR003310.pdf?OpenElement> (vizitat la 05.09.2012).
22. Rusu I. Drept Constituțional și instituții politice. - București: Lumina LEX, 2001.
23. Volcinschi V., Chiroșca I. Dreptul proprietății intelectuale. - Chișinău: Museum, 2001.

Prezentat la 24.09.2012